

Zadnja meščanska demokratična vlada

Pred časom je v javnosti potekala dokaj široka razprava o tem, katera vlada je bila prva slovenska vlada. Nekateri so jo videli v Narodni vladi iz leta 1918, ko smo Slovenci v okviru Države Slovencev, Hrvatov in Srbov prvič po dolгих stoletjih živeli izven Habsburške monarhije, drugi so zopet iskali in predstavljali argumente, ki so govorili v prid t.i. ajdovski vladi, ustanovljeni 5. maja 1945 v Ajdovščini. O eni in drugi je bilo veliko napisanega, le redki pa so se v iskanju "prave prve slovenske vlade" spomnili vlade, ki je bila izvoljena le dva dni pred ajdovsko. 3. maja 1945 so se v dvorani Tabor, ki je bila pred vojno sedež telovadnega društva Sokol, zbrali predstavniki demokratičnega meščanskega tabora, "zakoniti izvoljeni poslanci slovenskega naroda, ki so zastopali interese slovenskega naroda v zadnji narodni skupščini kraljevine Jugoslavije leta 1938/1939"¹ ter ustanovili narodno predstavništvo slovenske države in razglasili slovensko državo. Da bi izvedela kaj več o nastanku le-te, sem si ogledala dostopno gradivo, večino zbranega v arhivu dr. Albina Šmajda.² Ob prebiranju predstavitve gradiva, ki ga je leta 1975 pripravil Bogdan Švent - Ambrož, sem naletela na zanimiv stavek, v katerem Švent pravi, da je bil dr. Šmajd poleg vsega tudi "iniciator in organizator takozvanega Narodnega odbora za Slovenijo, ki je v začetku maja 1945 sestavil tudi prvo slovensko vlado"³. Zakaj je ta stavek pritegnil mojo pozornost? Prvič, ker je nastal v času, ko je bilo v Sloveniji po poskusu Staneta Kavčiča, da bi izvedel večjo liberalizacijo, ponovno obnovljen monistični koncept monopolne oblasti Zveze komunistov, ki je prevzela popoln nadzor nad javnim in zasebnim življenjem in bi bil vsak poskus "skrunitve" NOB in komu-

nistične oblasti po vojni takoj kaznovan.⁴ Drugič, ker je drugače celotna predstavitev arhiva v duhu takratnega časa, saj na drugem mestu piše, da je bil dr. Albin Šmajd tudi iniciator "za najrazličnejše depeše, ki so jih pošiljali vodilnim politikom zapadnih držav in tudi papežu s prošnjo za nujno pomoč, da bi se uničil komunizem v Sloveniji in da bi najbolj mračna, zločinska politična in vojaška klika prišla do oblasti in bi pripomogla k ustvaritvi Federativne kraljevine Jugoslavije".⁵ Tretjič, kako to, da pred "prvo slovensko vlado" Švent ni postavil "t.i.", temveč iz predstavitve izzzveni, kot da je dejstvo, da je bilo srečanje na Taboru pač prva slovenska vlada. Seveda moram tu dopuščati tudi možnost, da je prišlo le do pomanjkljivega oz. nedoslednega zapisa. Toda dejstvo je, da je še 30 let po dogodku, ko je slovenski demokratični meščanski tabor razglasil ustanovitev slovenskega parlamenta in vlade, nekdo v arhivu zapisal, da je šlo za vlado in da je šlo za prvo slovensko vlado. Prav zato sem se odločila, da napišem krajši članek, v katerem želim osvetliti, kakšna vlada je torej to bila, kako je šla njena pot od ideje do uresničitve ter kakšna je bila njena vloga pri uresničevanju ideje o svobodni Sloveniji.

Ustanovitev Narodnega odbora za Slovenijo in njegova prizadevanja za ustanovitev Slovenskega narodnega predstavništva

Bolj ko se je druga svetovna vojna bližala koncu, bolj se je protirevolucionarni tabor zavedel, da mora nujno nekaj storiti, da bi preprečili, da bi ob koncu vojne v Sloveniji oblast prevzeli komunisti. Čeprav je bilo vedno bolj

jasno, da bo partizansko gibanje prej ali slej mednarodno priznано, kar se je dokončno uresničilo s podpisom pogodbe Tito-Šubašić, pa je določeno upanje zbujalo dogajanje v Italiji, predvsem pa v Grčiji, kjer so zavezniške enote razoroževale partizanske enote, obenem pa preprečevale, da bi komunisti prevzeli oblast. Da bi to lahko dosegli tudi v Sloveniji, je moral meščanski tabor doseči vsaj dvoje: opozoriti mednarodno javnost na Slovenijo in jo predstaviti kot poseben subjekt tudi v političnem in državnem smislu ter doseči, da bi (vsaj) ob koncu vojne slovensko ozemlje zasedli zahodni zavezniki, ki bi lahko preprečili komunistično oblast. Da bi lahko zaveznike prepričali, da Slovenci ne želijo komunistične oblasti ter da bi Slovenija bila mednarodno priznana kot poseben pravni subjekt, pa je moral demokratičen meščanski tabor nujno doseči notranjo ali pa vsaj akcijsko enotnost, kar bi ponazarjal osrednji skupni organ, ki bi mu vsi tudi priznavali reprezentativnost in avtoriteto ter bi se ravnali po navodilih, ki bi jih ta skupni organ izdajal.⁶

Tako so postopno začeli s pripravami na ustanovitev Narodnega odbora za Slovenijo, ki je dosegel svoj višek v oktobru 1944, ko je bil 29. oktobra ustanovljen Narodni odbor za Slovenijo. Politični stranki Slovenska ljudska stranka in Jugoslovanska nacionalna stranka sta na temelju medstrankarskega sporazuma iz septembra 1941 sprejeli dogovor, "da dokler obstaja potreba Narodnega odbora za Slovenijok, ostane razmerje političnih sil v NO v razmerju 7 proti 6, tj. število zastopnikov SLS je v razmerju sedem proti šest iz drugih političnih stran,"⁷ obenem pa so sklenili, da se lahko število članov v NO za Slovenijo poviša, vendar se mora to temeljno razmerje pri tem ohraniti. Za tako razmerje so se odločili, ker so se zavedali, da dejansko "danes nihče ne razpolaga z zanesljivim objektivnim merilom o dejanski moči posameznih strank in je bilo označeno razmerje merodajno za sestavo prve Narodne vlade za Slovenijo leta 1918".⁸ S takim

razmerjem se je strinjala tudi Slovenska ljudska stranka, čeprav je bilo razmerje v Narodnem svetu pred drugo svetovno vojno, leta 1941 6 proti 4 v korist SLS. Ti so svoje strinjanje s tem razmerjem obrazložili z izjavo, da "jih je pri sestavi Narodnega odbora za Slovenijo vodila izključno narodno skrb, da pride do enotnega in vrhovnega političnega foruma", so pa poudarili, da so z razmerjem popustili "v svojo strankarsko škodo".⁹ Tako je imela SLS v NO sedem predstavnikov, JNS pet predstavnikov ter enega Socialistična stranka Jugoslavije, s tem, da "se morejo po dogovoru med strankami podpisnicami pritegniti v NO tudi nove stranke, ki priznavajo zahteve narodne izjave z dne 29. oktobra 1944 in ki doslej nimajo svojih zastopnikov v NO".¹⁰

Poleg določitve razmerij je bilo treba doreči oz. najti konsenz tudi glede programa, vsebine NO, ki so jo skušali strniti v Narodni izjavi. Liberalnemu taboru seveda ni bilo všeč, da bi se preveč poudarjalo slovenske posebnosti ter federativno ureditev države, toda prav v istem času je tudi Draže Mihajlovič sprejel idejo o federativni ureditvi, tako da liberalci niso imeli nobenega oprijemljivega protiargumenta več.¹¹ Izjava je bila tako v začetku decembra potrjena, 20. decembra,¹² z izmenjavo podpisov članov dveh največjih strank, da se z njo strinjajo, pa je bila tudi uradno sprejeta. Podpisovanje se je kljub temu nadaljevalo še vse do srede februarja 1945, ko je bilo zbranih 290 podpisov-psevdonimov, 250 s strani SLS in 40 s strani liberalcev.¹³ Kljub temu da je bila izjava sprejeta šele sredi decembra 1944, nosi datum 29. oktober, s čimer so želeli podpisniki poudariti velik pomen ustanovitve Države SHS za Slovence.

Narodna izjava, ki je kasneje pomenila tudi podlago za postavitve taborske vlade 3. maja 1945, se je glasila: "Na temelju etične samobitnosti slovenskega narodnega ozemlja in na temelju narodnostnega načela zahtevamo:

1. državno-pravno združitev vsega slovenskega narodnega ozemlja v ZEDINJENO SLOVENIJO, ki mora biti v geografskem, gospodarskem, prometnem in strateškem oziru tako zaokrožena celota, da bosta zavarovana nemoteni narodni in gospodarski obstoj in razvoj slovenskega naroda;
2. federativno, na demokratični podlagi in socialno pravično urejeno kraljevino Jugoslavijo pod vladarsko hišo Karadjordjevičev, katere sestavni del je tudi narodna država Zedinjena Slovenija;
3. tako federativno državo, da bodo narodne države kot sestavni deli imele tako stvarno področje, da bo izvrševala osrednja zvezna oblast le tiste naloge in imela le tiste prerogative, ki so ji z zvezno ustavo izrecno priznane in izvzete iz pristojnosti oblasti narodnih držav. Zvezno ustavo jugoslovanske države sprejme ustavodajna skupščina, sestavljena iz zakonitih predstavnikov posameznih narodnih držav tako, da glasuje za njo kvalificirana večina zakonitih zastopnikov iz vsake narodne države;
4. temeljito socialno in gospodarsko preosnovno, ki bo uničila gospodstvo kapitala nad delom, priznala vsem delovnim slojem, družinam in poedincem njih socialno-gospodarsko funkcijo ter jim zagotovila človeka vredno življenje.”¹⁴

Narodno izjavo je podpisala večina predvojnih narodnih poslancev ter številni drugi vidni predstavniki slovenskega javnega življenja. Na osnovi tega ter narodne izjave je NO črpal svojo pravno osnovo in veljavo, zakonitost slovenskega narodnega predstavnštva pa mu je po vojni priznal tudi zgodovinar Metod Mikuž.¹⁵

O ustanovitvi NO za Slovenijo so obvestili tudi Miha Kreka, Draža Mihajlovića ter njegovega zastopnika v Sloveniji, poveljnika Komande Slovenije, generala Prezlja. Pri slednjem je ta ustanovitev naletela na neodobranje. Slovenskim politikom je zameril, da ga niso povabili k snovanju odbora. Na njegov

protest mu je NO odbor odpisal: “Dejstvo je, da je NO za Slovenijo že ustanovljen in da ni nobeni politični stranki onemogočeno priti v NO, kolikor sprejema načela narodne izjave in izpolni ostale potrebne pogoje. Obe točki ste vzeli na znanje in pri tem pravilno poudarili, da je vojska instrument narodne politike, ne pa sredstvo posameznikom, da si prek nje skušajo ustvariti politične položaje. Z vsemi temi dejstvi je v nasprotju vsebina vašega dopisa ... Vsekakor pa ultimativno sporočene želje z grožnjo nekaterih sankcij ne bodo rodile tistih posledic, ki jih vi morda pričakujete, temveč obratno le skomplicirale položaj tembolj, ker se krši načelo depolitizacije vojske”.¹⁶ Ta spor je bil seveda pomemben, če upoštevamo, da je Narodni odbor potreboval tudi pomoč vojske, če je želel prevzeti oblast oz. preprečiti prevzem oblasti komunistom v Sloveniji.

Na podlagi narodne izjave ter drugih sporazumov je Narodni odbor za Slovenijo pričel z delom, predvsem pripravi na konec vojne ter prevzem oz. potrditev oblasti. Prvič se je sestal na seji 15. januarja leta 1945, na kateri so odločali o notranji ureditvi NO ter izvolili predsedstvo NO. Predsednik NO je postal dr. Joža Basaj, član SLS, podpredsednik dr. Celestin Jelenec, član Socialistične stranke Jugoslavije, tajnika Narodnega odbora pa sta postala dr. Albin Šmajd (SLS) ter dr. Marijan Zajec (JNS). Poleg njih so bili še ostali člani: Remec (SLS), Kranjc (SLS) dr. Franc Bajlec (SLS), dr. Pestotnik (JNS), Pevec (SLS), žitnik (JNS), ing. Bevc (JNS). Koroško je zastopal dr. Kolterer, Primorsko pa dr. Kacin.

Narodni odbor se je do konca vojne sestal še nekajkrat, glavno težo pri odločanju pa je prevzelo predsedstvo NO, ki se je prvič sestalo 21. februarja 1945. Poleg številnih političnih in upravnih odredb, med njimi tudi na podlagi narodne izjave 29. 10. 1944, uredbe o ustanovitvi slovenske narodne vojske,¹⁷ je bila zagotovo najpomembnejša odredba o izvrševanju državne oblasti v Sloveniji, ki so jo sprejeli na

tretji seji širšega obora 2. aprila 1945, torej le dan pred ustanovitvijo in razglasitvijo slovenskega predstavništva na Taboru v Ljubljani. V njej so zapisali, da "državno oblast kot izraz vrhovnosti slovenskega naroda izvršuje začasno, dokler se ne uredi razmerje, na področju narodne države Slovenije Narodni odbor za Slovenijo, Slovenska zaveza kot začasno slovensko narodno predstavništvo, slovenska vlada in sodišča,"¹⁸ obenem pa so poudarili, da bodo svoje delo uravnavali tako, da bo "v popolnem skladu z življenjskimi interesi slovenskega naroda".¹⁹ V odredbi so določili, da naj bi državno oblast predstavljali Narodni odbor za Slovenijo, Slovenska zaveza kot začasno slovensko predstavništvo, slovenska vlada ter sodišča, obenem pa so natančno predpisali strukturo, naloge in pristojnosti posameznih organov oblasti.²⁰ Na podlagi te uredbe so nato za 3. maj 1945 sklicali prvo sejo predstavništva slovenskega naroda.

"Prva seja slovenskega parlamenta, Oklicana je bila slovenska država v federativni kraljevini Jugoslaviji"²¹

Narodni svet za Slovenijo je za sedmo uro zvečer 3. maja 1945 sklical zasedanje "začasnega slovenskega narodnega predstavništva", na katerega so povabili 45 odposlancev, od katerih se jih je na Taboru zbralo 39.²² Pri izbiri odposlancev so si prizadevali, da bi bili kolikor bi bilo mogoče enakomerno zastopani vsi deli Slovenije, pomembno pa je tudi bilo, da so zbrali precej predvojnih slovenskih odposlancev v beograjskem parlamentu. O sami udeležbi je naslednji dan pisal tudi časopis Slovenec: "Na Taboru v Ljubljani so se malo pred sedmo uro polnoštevilno zbrali začasni zastopniki slovenskega naroda. Navzoči so bili vsi slovenski poslanci in zastopniki slovenskih ustanov in organizaciji. Poseben poudarek sta dala zgodovinskemu sestanku s svojo navzočnostjo ljubljanski škof, prevzvišeni g. dr. Rožman in poveljnik slo-

venske narodne vojske, brigadni general g. Franc Krener".²³ Vse prisotne je pozdravil predsednik Narodnega odbora za Slovenijo, dr. Basaj, ki je med drugim dejal: "V odločilnem času ste bili povabljeni na sejo začasnega slovenskega narodnega predstavništva. Čas nujno zahteva, da narod po svojih predstavnikih izrazi svojo voljo na zunaj in na znotraj in da okrepi svojo obrambo proti invaziji terorja in boljševizma, ki ne pozna narodne sprave, čeprav je triletna državljanska vojna zahtevala že toliko krvi in uničila toliko narodnega premoženja. Na znotraj narod pričakuje odločno besedno oblasti, ker dogodki hitro dozorevajo in obstoji nevarnost, da narodna akcija za združitve vseh Slovencev v Zedinjeno Slovenijo pride prepozno. Na zunaj je položaj tak, da je zadnja ura, da se ustvari stik z velikimi demokratskimi zavezniki na zahodu. /.../ Skoro triletna vojna je v demokratičnih strankah ustvarila enotno voljo, da boljševizem in terorizem na Slovenskem ne bosta zavladata." ²⁴

Po nagovoru gospoda Basaja je sledila predstavitev dnevnega reda, ki je vseboval naslednje točke: 1. Izvolitev predsedstva narodnega predstavništva: predsednika, podpredsednika in dveh tajnikov; 2. Poročilo o dosedanjem delu Narodnega odbora za Slovenijo; 3. Proklamacija in 4. Samostojni predlogi predloženi Narodnemu odboru. Vsi navzoči odposlanci so za predsednika narodnega predstavništva (parlamenta) soglasno izvolili Franca Kremžarja, za podpredsednika Rudolfa žitnika ter za tajnika Pavla Masiča in Ivana Tonjo. Po pozdravnih besedah izvoljenega predsednika Kremžarja, je dr. Šmajd, tajnik NO, predstavil dotedanje delo odbora ter poudaril nujnost "zgodovinskega akta, ki so mu priče", obenem pa razložil, da "vsebina narodne izjave z dne 29. oktobra 1944 ni mogla biti doslej objavljena, ker je bil pritisk okupatorja na slovenske narodne delavce tolikšen, da je bilo treba ohraniti narodno izjavo v tajnosti".²⁵ Po končani predstavitvi je dr. Marijan Zajec, član NO, prebral proklamacijo o ustanovitvi narodne države Slovenije, kot sestav-

nega dela demokratično in federativno urejene kraljevine Jugoslavije, proklamacijo o ustanovitvi slovenske narodne vojske, ki se je "že stavila v službo NO za Slovenijo ter položila vojaško prisego kralju in slovenskemu narodu".²⁶

Poleg slovenskega parlamenta je Narodni odbor pripravil tudi koncept slovenske vlade, ki naj bi zaprisegla in prevzela posle dan kasneje, 4. maja 1945, vendar pa se to ni zgodilo. Tako naj bi bil za predsednika vlade imenovan dr. Jože Basaj, za državnega tajnika za notranje posle dr. Fran Bajlec, državnega tajnika za finance Marko Kranjc, za državnega tajnika za narodno gospodarstvo Avgust Volk, državnega tajnika za prosveto dr. Ivan Martelanc, državnega tajnika za promet in pošto Ivan Teuerschuh, za državnega tajnika za javna dela in obnovo ing. Ladislav Bevc, za državnega tajnika za kmetijstvo Ignacij Pevec, za državnega tajnika za socialno skrb in zdravstvo pa ing. Franc žužek. Niso pa določili državnega tajnika za vojsko in pravosodje.²⁷

Po prebrani proklamaciji in nagovoru ing. Predavca, zastopnika centralnega nacionalnega odbora, je Franc Kremžar, predsednik novoizvoljenega parlamenta, slavnostno sejo zaključil z besedami: "Ko sklepamo prvo sejo tega zgodovinskega zbora, vas prosim, da se spomnimo vseh tistih tisočih slovenskih sinov in hčera, ki so v teh štirih letih za to misel, katero mi sedaj dvigamo na ščit, žrtvovali svoje življenje".²⁸

Ali so med sejo razpravljali še o čem drugem oz. kako intenzivno je slovenski parlament deloval v naslednjih dneh iz pregledanega gradiva ni razvidno, je pa moč najti odredbo, s katero je slovenska vlada ustanovila ministrstvo za obnovo Slovenije. Njegove naloge so bile: izvršitev popisa prebivalstva, ugotoviti javno delovanje vsakega posameznika na področju Združene Slovenije, ugotoviti škodo, najti potrebna sredstva za popravilo škode slovenskim prebivalcem, izvršiti vse ukrepe, ki bi služili temu, da se gospodarsko, moralno, narodno, kulturno in politično obnovi slovenski

narod.²⁹ Poleg tega je na dveh listih, ki nista ne datirana ne podpisana, predstavljeno stališče "taborske" vlade do Tito-Šubašičeve vlade ter do vprašanja o bodoči državni obliki. Na obe vprašanji je odgovarjal predsednik slovenske vlade, predvidevam, da dr. Basaj, čeprav tega ni nikjer zapisano. Tako je na vprašanje Tito-Šubašičeve vlade odgovoril: "Demokratičen narod priznava avtoriteto samo takim vladam in državnim oblastem, ki so postavljene z njegovo voljo ali z njegovim sodelovanjem. Pri postavitvi vlade maršala Josipa Broza Tita in Šubašiča slovenski narod ni imel priložnosti, da bi izrazil svojo voljo. Ta vlada se opira samo na zaupanje AVNOJ-a. V Avnoju pa je komunistična partija edina realna politična sila. To so vedeli tudi na Jalti, zato so določili, da se mora baza te vlade razširiti vsaj s pritegnitvijo narodnih poslancev iz zadnje skupščine. To se še ni zgodilo. Gotovo bi bilo želeli, da se sedanje nenormalno stanje čimprej uredi po demokratičnih načelih. Slovenci smo pri tem pripravljeni z vsemi močmi sodelovati,"³⁰ medtem ko je na vprašanje o prihodnji državni ureditvi izjavil, da mora slovenski narod o obliki vladavine odločati sam, prost vsakega strahu, s svobodnim glasovanjem. Ker pa slovenski narod še ni izrazil želje po odpravi monarhije, pa je prav, da kralj do takrat, ko se to ne spremeni s pomočjo vlade, dolžan po jugoslovanskih zakonih izvrševati svoje obveznosti.³¹

O razglasitvi narodne države Slovenije so z brzojavko med drugim obvestili tudi Petra II, kralja Jugoslavije, ameriškega predsednika Harryja Trumana in predsednika angleške vlade, Winstona Churchilla.³² Brzojavko z naslednjo vsebino so poslali tudi papežu Piju XII: "Predstavništvo slovenskega naroda je proglasilo dne 3. maja 1945 narodno državo Slovenijo, kot federativno edinico kraljevine Jugoslavije. V imenu prve slovenske narodne vlade, zastopnice slovenskega katoliškega naroda, pošilja Njegovi Svetosti izraze sinovske udanosti in prosi blagoslova za slovenski na-

rod ter pomoči v borbi proti brezbožnemu komunizmu".³³ Ali je papež odgovoril na br-zojavko ali ne, iz arhiva ni razvidno.

Namesto zaključka

Med razglasitvijo slovenskega parlamenta, vlade ter samostojne države Slovenije 3. maja 1945 na Taboru v Ljubljani in koncem druge svetovne vojne ni minil niti teden. S kakšno vnemo se je novoustanovljena vlada lotila svojih poslov, niti ni pomembno. Prav tako tudi ni pomembno, ali/da je nosila pečat legitimnosti in legalnosti, čeprav je bila v njej večina predvojnih poslancev, ki so bili izvoljeni na zadnjih demokratičnih volitvah pred drugo svetovno vojno leta 1938.³⁴ Dejstvo je, da jih je povojna oblast razglasila za poražence ter z njimi kruto obračunala. Zaradi strahu, da bi kdor koli ogrozil njevo oblast, je prepovedala vsako opozicijo, tako da je morala ideja o samostojni Sloveniji, ki jo je "taborska" vlada vzela kot temelj za svoje delovanje, počakati še štirideset let, da se je končno uresničila.

1. Arhiv Republike Slovenije, dislocirana enota III (dalje ARS III), fasc. 929, Šmajd, 493.
2. Dr. Albin Šmajd je bil po smrti dr. Natlačna eden izmed najaktivnejših slovenskih politikov znotraj SLS, že pred vojno pa je bil tudi poslanec Jugoslovanske radikalne zajednice.
3. ARS III, fasc. 929, Arhiv dr. Albina Šmajda, uvodna predstavitev gradiva.
4. Ilustrirana zgodovina Slovencev, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1999.
5. Prav tam.
6. Boris Mlakar, *Slovensko domobranstvo*, Ljubljana, Slovenska matica, 2003, 454 - 455.
7. ARS III, fasc. 930, Šmajd, NO, 1222.
8. ARS III, fasc. 929, Šmajd, 490.
9. ARS III, fasc. 929, Šmajd, 492.
10. ARS III, fasc. 9230, Šmajd, NO, 1222
11. Prim.: Stane Kos, *Stalinistična revolucij na Slovenskem 1941 - 1945*, Buenos Aires, Samozaložba, 1991; B. Mlakar, *Slovensko domobranstvo*.
12. ARS III, fasc. 930, Šmajd, NO, 1247.
13. ARS III, fasc. 930, Šmajd, NO, str. 1222, 1244, 1311.

14. ARS III, fasc. 930, Šmajd, NO, 1237, Narodna izjava.
15. Metod Mikuž, *Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji*, V. knjiga, Ljubljana, 1973, 47.
16. ARS III, fasc. 930, Šmajd, NO, 1276 (Pismo datirano 2. januar 1945 sta spisala dr. Šmajd in dr. Zajec.).
17. Prim.: ARS III, fasc. 930, Šmajd, NO, 1448 - 1449.
18. ARS III, fasc. 930, Šmajd, NO, 1452.
19. 2. seja predsedstva Narodnega odbora, ki je potekala 15. marca 1945. ARS III, fasc. 930, Šmajd, 1456.
20. Prim.: ARS III, fasc. 930, Šmajd, NO, 1452 - 1454.
21. Slovenec, 4. maj 1945, 2.
22. Smersu Rudolf, Ljubljana; dr. Albin Šmajd, Radovljica; Kranjc Marko, Ptuj, Bitenc Mirko, Laško; Teuerschuh Ivan, Slovenj Gradec; Špindler Jože, Maribor; dr. Bajlec Franc, Murska Sobota; Masič Pavle, Ljubljana; dr. Česnik Ivan, Vipava; dr. Žitko Stanko, Gorica; dr. Kotnik Franc, Prevalje; ing. Muri, Jezersko; dr. Basaj Jože, Ljubljana; Remec Bogomil, Ljubljana; Pevec Ignacij, Št. Vid pri Stični; mrsrg. Škrbec Matija, Ljubljana; Zorenč, Sv Peter pod Sv. gorami; Škulj Karel, Dolenja vas pri Ribnici; Kosmina, Nabrežina; dr. Megušar Anton, Kranj; Jonke Jože, Kočevje; Jan Maks, Gorje pri Bledu; žužek Franc, Dobrepolje; Kavka Karel, Ljubljana; Horvat Angust, Murska Sobota; Majersič Janez, Tržič; dr. Leskovar Ludvik, Prihova pri Konjicah; Češnovar Slavko, Ljubljana; dr. Voršič Alojzij, Celje; dr. Hanželič Rudolf, Ormož; Povše Ciril, Ljubljana; Geratič Mirko, Maribor; Krvina Janez, Ljubljana; Bitnar Pavlin, Črnomelj; Rigler Alojzij, Sv. Gregor pri Velikih Laščah; Novak Nande, Nevlje pri Kamniku; dr. Debeljak Tine, Škofja Loka; dr. Milavec Anton, Planina pri Rakeku; Kremžar Franc, Sv. Križ pri Litiji.
23. Slovenec, 4. maj 1945, 2.
24. ARS III, fasc. 930, Šmajd, NO, 1653.
25. Slovenec, 4. maj 1945, 2.
26. Prav tam.
27. Prim.: ARS III, fasc. 930, Šmajd, NO, 1937.
28. Slovenec, 4. maj 1945, 3.
29. Prim.: ARS III, fasc. 930, Šmajd, 1533.
30. ARS III, fasc. 930, Šmajd, 1660.
31. Prim.: ARS III, fasc. 931, Šmajd, 1659.
32. Slovenec, 4. maj 1945, 2.
33. ARS III, fasc. 930, Šmajd, 1442.
34. Leta 1938 so bile v Jugoslaviji izvedene zadnje volitve pred drugo svetovno vojno. V Sloveniji se jih je udeležilo 67,61 % volilnih udeležencev ter vseh 29 mandatov, kolikor jih je imela na voljo Dravska banovina, podelila SLS, ki je na teh volitvah nastopila kot del Jugoslovanske radikalne zajednice. Prim.: Bojan Balkovec,